

DOI 10.31558/2519-2949.2021.3.19

УДК 327.36:329.12

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6639-6218>

Паніна І. Г., Донецький національний університет імені Василя Стуса

ЛІБЕРАЛЬНО-ІДЕАЛІСТИЧНА ТРАДИЦІЯ В ДОСЛІДЖЕННІ МИРУ

У статті проаналізовано роль ліберально-ідеалістичної традиції в дослідженні миру. Авторка окреслює загальні риси ліберально-ідеалістичного бачення миру та виділяє перспективні напрями її розвитку в сучасній міжнародно-політичній науці. Зазначено, що в умовах зміни природи війни і миру та підходів до конфліктного врегулювання важливим є створення теоретичного підґрунтя розбудови миру. У статті підкреслено, що теоретичні питання миру переважно не є предметом наукового інтересу українських дослідників, і наявні наукові розвідки представлені закордонними публікаціями. Зважаючи на потенціал ліберально-ідеалістичної традиції в розбудові миру, вітчизняна наука потребує комплексних досліджень, присвячених теоріям миру.

Стаття фокусує увагу на тезі, що ідеалізм заклав основи дискусії про мир, візію миру, розуміння миру. Авторка виявляє витoki ліберально-ідеалістичного бачення миру та характеризує різні напрями ліберально-ідеалістичної традиції. Приділено увагу дискусії про ліберальний мир і концепції Й. Гальтунга про позитивний і негативний мир. Обґрунтовано тезу, що теорія демократичного миру як базове бачення миру неолібералами сьогодні є найбільш реалістичною і досяжною версією миру.

У статті детально охарактеризовано ідеалізм, ліберальний інтернаціоналізм, ліберальний інституціоналізм, ліберальний пацифізм, ліберальний інтервенціонізм, неоліберальний інституціоналізм і зроблене порівняння цих підходів. З'ясовано, що зазначені підходи мають спільні риси і загальну рамку дослідження миру. Наголошується, що в основі цих підходів лежить ідея універсального ліберального миру не на основі гегемонії, а базуючись на функціональних мережах і організаціях. Авторка переконує, що всі згадані вище концепції зображують досяжний загальний мир. У статті робиться припущення про існування ліберального консенсусу щодо миру, але виокремлено проблеми, які є ще не вирішеними. На думку авторки, потрібна широка дискусія про мир у науковому просторі, заснована на міждисциплінарному підході.

Ключові слова: мир, ліберально-ідеалістична традиція, ідеалізм, ліберальний інтернаціоналізм, ліберальний інституціоналізм, неолібералізм, ліберальний мир, теорія демократичного миру.

Постановка проблеми. «Мир не може бути утриманий силою. Він може бути досягнутий лише через розуміння» [8, с. 103], – ці слова А. Ейнштейна не втратили своєї актуальності в ХХІ ст. Війна завжди була невід'ємною складовою світового порядку, а мир майже не був представлений навіть у цивільному просторі. Втім, тривалий час у дискусії про мир панувала теза, що наука відкриє шлях до миру.

Теорія міжнародних відносин розвивалася в рамках «великих дебатів» і окремих теорій, кожна з яких має власний концепт миру, але ядро досліджень миру формувалося в межах так званої ортодоксії. Реалізм звертається до еліт і концепції негативного миру і більше зосереджений на причинах і природі війни, ніж на розбудові миру (Г. Моргентау, Дж. Міршаймер, К. Волтц, Ф. Закарія, Р. Джервіс, К. Елман). Ліберально-ідеалістичні теорії схиляються більше до позитивного миру як ідеалу і розглядають можливості й умови миру (Р. Когейн, Дж. Най, М. Ройл, Б. Рассет, Дж. Оуен, Й. Гальтунг). Марксизм, який деякі дослідники додають до ортодоксальних теорій, пропонує мир шляхом низової емансипації структур політичної економіки через насильницьку революцію (К. Маркс, І. Валлерстайн, Р. Коке). Отже, в основу цих базових теорій закладено «великий наратив» про мир, проте з'являються й інші альтернативні теорії. Наприклад, А. Рапопорт виділяє «мир через посилення», «баланс сил», «колективну безпеку», «мир через правосуддя», «особистий і релігійний пацифізм», «революційний пацифізм» [18, с. 4]. Peace and Conflict Studies зосереджується здебільшого на питаннях попередження насилля, а не на механізмах розвитку й забезпечення сталого миру. В умовах зміни самої природи війни та миру, підходів до конфліктного

врегулювання і трансформаційних процесів у світі надзвичайно важливим є створення теоретичного підґрунтя розбудови миру. Зважаючи на досить велику кількість теорій і концепцій миру, варто наголосити, що саме ліберально-ідеалістичні теорії заклали основи дискусії про мир, візію миру, розуміння миру.

Метою публікації є окреслення загальних рис ліберально-ідеалістичної традиції в дослідженні миру та перспективних напрямів її розвитку в сучасній науці про міжнародні відносини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні питання миру залишаються в центрі уваги науки про міжнародні відносини на Заході, але не є в полі наукового пошуку українських дослідників. Серед теоретичних напрацювань в царині ліберально-ідеалістичної традиції чітко виділяється тенденція до створення узагальнених праць про мир і миробудівництво, з окресленням теоретичної рамки дослідження проблеми. На думку автора, найбільш ґрунтовною роботою, яка окреслює основні віхи розвитку концепції миру та пояснює особливості різних теоретичних підходів до розуміння миру, є монографія О. П. Річмонда «Мир у міжнародних відносинах» (англ. «Peace in International Relations») [18]. Доволі значна кількість публікацій присвячена науковому спадку І. Канта і можливостям використання ідей концепції «вічного миру» в постбіполярному світі [5; 7; 15; 19]. Характерною особливістю історіографії є також акцент на певних концепціях миру: концепції ліберального миру – О. П. Річмонд [18], теорії демократичного миру – Р. Когейн [13; 14], М. Дойл [6; 7], З. Гобетті [10], Р. П'ю [17], концепції негативного і позитивного миру – Й. Гальтунг [9].

Українські дослідники аналізують концепт миру в рамках теорії міжнародних відносин або теорій війни та миру. Б. Парахонський та Г. Яворська акцентують увагу на онтології миру та концептуалізації цього явища [4]. А. Багінський розглядає дефініції та концепцію ліберального миру, можливості її застосування в конфліктному врегулюванні [1]. Д. Коротков акцентує увагу на теорії демократичного миру, її перевагах і слабкостях, критиці з боку реалістів і перспективах застосування її напрацювань [3]. Вітчизняному науковому простору бракує комплексних досліджень, присвячених теоріям миру і ліберально-ідеалістичній традиції, особливо з огляду на її потенціал в розбудові миру в Україні та світі.

Виклад основного матеріалу. Як було зазначено вище, проблема миру не є наріжним каменем реалістичних концепцій теорії міжнародних відносин. Реалізм розглядає мир, в основі якого традиційний баланс сил з домінуванням гегемона. Натомість ліберально-ідеалістична традиція пропонує менш жорстку версію миру, розгортає широку дискусію і стає основою Peace and Conflict Studies – напрямку, який зосереджується на питаннях миру.

Витоки ліберально-ідеалістичної традиції. Дискусії про мир дуже часто мають в основі бачення ідеальної форми, як у Платона, тобто визнається мир як об'єктивна реальність, яка навряд чи може бути досягнута [18, с. 10]. Мир як велике благо розглядали й інші давньогрецькі філософи (Демокрит, Аристотель), але вони виправдовували оборонні війни, спрямовані на захист своєї держави і народу. Відзначимо, що війна і мир завжди розглядалися як протилежні категорії, але це розділення завжди було хитким.

Основа ліберально-ідеалістичної традиції була закладена в Новий час. Б. Спіноза дотримувався думки, що мир – це не тільки відсутність війни, це чеснота, стан душі, схильність до доброзичливості, довіри та справедливості [18, с. 31]. Е. Роттердамський був у витоків так званих «мирних планів» або «проектів миру» для Європи, в основі яких заперечення і заборона війни («Великий проект» М. Б. де Сюллі, «Новий Кіней» Е. Крюссе, «Нарис про сучасний й майбутній мир Європи» В. Пенна та інші європейські проекти) [9, с. 9-10]. Ці численні проекти миру базувалися на ліберальній етиці та християнських нормах, пропонуючи дещо утопічний, складний, але стабільний мир. Навіть сьогодні мир спирається на набір культурних, соціальних і політичних норм, які виглядають як світські, хоча відображають світові релігійні твори з цього приводу.

Ідею індивідуалізму як основи миру розвинув у своїх роботах Дж. Локк, а Дж. Бентам стверджував, що в основі ідей міжнародного миру має бути ліберальна держава, яка захищає свободу, гарантує права людини і приватної власності [9, с. 10]. Мир має бути створений частково шляхом роззброєння і за допомогою максимізації інтересів громадян. Комерційний лібералізм А. Сміта допускає інший механізм миру: вільний ринок і торгівля як «таємна рука» створює мирні зв'язки між державами і через взаємозалежність стають частиною ліберального порядку денного для миру [18, с. 23]. Отже, ідеалізм вбачає за мету майбутню можливість загального миру, в якому держави та окремі особи є вільними, живуть в добробуті, повній суспільній, політичній і економічній гармонії та не знають страху [18, с. 9, 14]. Цей вид миру представлений як бажаний, але фактично недосяжний.

У рамках ліберально-ідеалістичної традиції періоду Просвітництва формується *ліберальний інтернаціоналізм*, який бере свої витоки з філософії І. Канта. Міжнародна енциклопедія політичних наук характеризує політичні погляди І. Канта як республіканський інтернаціоналізм, і з цим погоджується більшість науковців [12, с. 1435]. У своєму в трактаті «До вічного миру» І. Кант представив більш узагальнене бачення світової політики [2]. «Кантіанська» версія миру заснована на «категоричному імперативі» – вродженому і загальному моральному законі, що існує на трьох рівнях: внутрішньому, міжнародному, космополітичному [2; 12, с. 1435-1436]. По суті «вічний мир» Канта – це візія ліберального порядку, заснованого на твердженні, що людська поведінка обумовлена більше соціальним досвідом, а не природою людини; крім того, мир не виключає оборонні війни [6, с. 230]. Й. Гердер, критикуючи інтернаціоналізм, наголошував, що самовизначення, ліберальні свободи і пов'язаний з цим ідеалізм єдиної спільноти породжують суперечливі претензії до територіального суверенітету і разом з тим – міждержавний або антиколоніальний конфлікт [18, с. 26]. Правосуддя, яке базується на етнонаціональній ідентичності, не здатне захистити інтереси всієї спільноти. З іншого боку, «вічний мир» Канта – це завдання, яке має бути реалізоване. Історія рухається до цієї ідеальної форми, тому сьогодні можна погодитися з думкою О. П. Річмонда, що мир може бути розглянутий як процес і мета, що відкриває чіткий фокус на процесі, завдяки якому можуть бути досягнуті певні цілі [18, с. 2].

Наполеонівські війни призвели до консервативної та ліберальної дискусії про війну і мир, внаслідок яких народилася версія миру, що покладалася на здатність втручатися або утримуватися від втручання у справи інших держав, а також співробітництво з метою продовження довоєнного уявлення про мир [18, с. 26]. На зміну ліберальному інтернаціоналізму прийшов *ліберальний імперіалізм*. Він пом'якшив уявлення про те, що прибуток можна отримувати від незайманих територій, нібито встановлюючи відповідальність, через яку імперська або колоніальна влада повинна сприяти мирному розвитку цієї території та її народів. Після Франко-Пруської війни націоналізм став визначальною тенденцією, а ліберали взяли на себе цивілізаційну місію.

Тривалий час реалістична та ідеалістична версія миру співіснували між націоналізмом, ліберальним імперіалізмом і ліберальним інтернаціоналізмом. Панував баланс сил, і йшла мова не скільки про створення миру, скільки про його реставрацію [18, с. 28]. Норми, режими, право та інституції мали стати реальністю нової ліберальної версії миру, але на практиці це все встановлювали домінуючі суб'єкти міжнародної системи на основі західних і світських норм в рамках повноважень тодішньої імперії. На поч. XX ст. ліберальна версія миру захопила уяви багатьох умів по всьому світу, і ліберали відмовилися від ідеї світового уряду або федерації на користь ліберального конституційного порядку в державах. Була модифікована епістемологія та онтологія миру: мир вважався можливим, але лише внаслідок інтервенції або державного будівництва під проводом ліберальних демократій.

Після Першої світової війни мир став ототожнюватися зі справедливим правосуддям, гуманністю, роззброєнням, втручанням суверенних держав з метою просування мирного порядку денного. Це означало, що рамка миру тепер окреслювалася безпекою та співпрацею, а не гегемонією чи пануванням. Мир у міжвоєнний період мав неокантіанське забарвлення і пацифістську тенденцію. Президент США і ідеаліст В. Вільсон, як і І. Кант, вважав, що мир неможливо встановити, поки всі держави не будуть республіканськими, і ключ мирного світового порядку лежить у національному самовизначенні [11, с. 61]. Найважливішим поворотом нової версії миру був принцип, згідно з яким територіальні коригування мають відбуватися лише на основі самовизначення, що і проявилось згодом в деколонізації.

Науковці-ліберали цього періоду – А. Е. Циммерн, Ф. Ноель-Бейкер та Д. Мітрані – не зосереджували увагу на прогресі, який призведе до поступового перетворення міжнародної системи на мирний і справедливий світовий порядок. Невід'ємною складовою наукової дискусії стали дебати про помірні форми пацифізму, пов'язані з аспектами ліберального миру та його спробами стримувати насильство. Так, концепт миру втілювався у *ліберальний пацифізм*. Пацифізм як феномен тісно пов'язаний з ідеалістичними поняттями і такими складовими миру, як інтернаціоналізм, антивоєнний рух та роззброєння. Ключові цілі пацифізму – припинити або запобігти війні через створення сприятливого для миру клімату та боротьбу з причинами конфліктів [18, с. 31]. Неофункціоналіст Д. Мітрані у своїй праці «Робоча мирна система» (англ. «Working Peace System») розвинув ідею сприяння ширшому та сталому миру в міжнародній системі. Він стверджував, що розвиток міжнародної адміністрації може створити систему, необхідну для стабільного миру. Крім того, будь-який мир повинен бути «робочим» і загальнолюдським миром, а не «захисним», тобто

постійно підтримувати своє існування [18, с. 34]. Д. Мітрані вважав за необхідне розробити інтелектуальні та політичні рамки для збереження та захисту миру.

Дебати серед лібералів йшли і щодо ролі внутрішнього та зовнішнього ліберального управління. У цих умовах розвивається *ліберальний інституціоналізм*. До заснування ООН ліберальна парадигма управління «зверху вниз», що визначає межі правильної поведінки у суспільному консенсусі з громадянами, набуває широкого поширення в теорії міжнародних відносин, а після Другої світової війни концепт миру розбудовувався здебільшого за ієрархічним принципом «зверху-вниз». Створення міжнародної архітектури, спрямованої на збереження миру та гарантування безпеки серед держав було паралельним процесом по відношенню до виникнення недержавних, неурядових суб'єктів міжнародних відносин і соціальних рухів, що розробляють конкретний порядок денний, який, як сподівалося, призведе до сталого миру і не спиратиметься на наявність загрози силою [18, с. 34].

Деякі інші акценти в розумінні передумов миру розставляють теоретики *ліберального інтервенціонізму*. Ліберальний інтервенціонізм, як ідеалізм і лібералізм, фокусує увагу на ідентичності й національних інтересах. На перше місце виходить питання справедливості й універсальних норм, прийнятих в усьому світі. Концепція має в собі ліберальне переконання, що спільні цінності на міжнародному рівні вказують на єдність держав [18, с. 11]. Головна ідея полягає у створенні внутрішньої стабільної та гармонійної політичної системи, що сприятиме і мирним відносинам з іншими країнами. Такий тип мислення сприяв появі проєктів міжнародних режимів, законів і норм, які обмежують війни і створюють мир між усіма акторами міжнародних відносин.

На концепції згаданого вище ліберального інтернаціоналізму базується *теорія демократичного миру* (англ. Democratic Peace Theory), або ліберальна демократична теорія [5, с. 70]. Ідеї І. Канта отримали новий вигляд в роки «холодної війни». Оскільки «кантівський мир» є функцією форми правління двох потенційних сторін конфлікту, логічний наслідок полягає в тому, що ліберальний республіканізм має бути розповсюдженим та універсальним для досягнення вічного миру між державами [17, с. 3]. Саме ця теза стала основою теорії демократичного миру, згідно з якою миролюбні за природою ліберальні демократії між собою не воюють. Логічним видається те, що єдиний спосіб встановити мир в усьому світі – поширити ліберально-демократичні цінності, а внутрішні зміни призведуть до зовнішніх.

Дж. П'ю стверджує, що теорія демократичного миру здійснила «серйозну емпіричну атаку» на традиційну гегемонію реалізму на міжнародні відносини [17, с. 2]. У Міжнародній енциклопедії політичних наук зазначено, що думка про схильність демократій до миру була висвітлена К. Стрейт ще в 1938 р., а Д. Бабст був першим, хто підкріпив свою подібну гіпотезу потужними емпіричними даними [12, с. 1435]. На думку Д. Короткова, зародження сучасного аналізу відносин між демократією та миром пройшло майже непомітно, поки в 1976 р. дослідники Д. Сінгер і М. Смол не звернули увагу на публікацію Д. Бабста [3, с. 90]. Більш завершеного вигляду ця теорія набула у дослідженнях М. Дойла і Б. Рассета.

Хрестоматійною є робота М. Дойла «Шляхи війни і миру» (англ. «Ways War or Peace») 1997 р. М. Дойл у статті 1983 р. «Кант, ліберальний спадок і міжнародні справи» (англ. «Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs») доводить, що кантівська ідея вічного миру може бути реалізована лише за умови прийняття й домінування ліберальних цінностей [6]. Науковець це пояснював тим, що демократичні держави не можуть вступити у війну без згоди на те громадян, а громадяни не підтримають війну проти держави зі схожими цінностями та держави, з якою мають тісні торгово-економічні зв'язки. Він пише про важливість взаємодії та комунікацій між демократичними державами, які дозволяють їм будувати відносини співпраці [6, с. 213, 231]. Саме економічна взаємозалежність сприяє збереженню відносин миру й безпеки між демократичними державами [6, с. 231].

Б. Рассет вважає, що на міжнародному рівні економічна взаємозалежність підтримує демократію і погоджується, що демократичні держави схильні до переговорів, ніж до раптового нападу, а лідери демократичних держав не можуть самотійно, незважаючи на суспільну думку, прийняти рішення про початок війни [10, с. 34-35; 19, с. 186-187]. С. Чан, навпаки, стверджує, що громадська думка впливає на політичну відповідальність та офіційну політику, коли люди можуть голосувати, щоб висловити свою перевагу, але виборчі установи та партійні системи можуть втрутитися, щоб перешкодити або спотворити це [5, с. 73]. Теорію демократичного миру розвинули у своїх працях Дж. Каваллар, Дж. МакМіллан, Дж. Онілом, Дж. Оуен, Дж. Л. Рей, С. Чан, З. Гобетті, Р. Руммель, З. Маоз, Н. Абдолалі. Характерною особливістю теорії демократичного миру є обов'язковість масивного емпіричного матеріалу, який підтверджує тезу, що демократії не воюють.

3. Гобетті пояснює теорію демократичного миру через спробу мінімізувати негативні прояви анархії в міжнародних відносинах [10, с. 21]. Шлях до миру лежить через встановлення форм тісної співпраці між державами. Водночас, ця теорія втрачає своє значення за умови визнання того, що всі актори мають різну поведінку на міжнародній арені, що навіть може дискредитувати державу [10, с. 21]. Дж. Оуен вважає ліберальні ідеї, ліберальну зовнішньополітичну ідеологію, демократичні інституції підґрунтям демократичного миру [16, с. 93-101], і з цією думкою варто погодитися. С. Чан стверджує, що демократія дійсно сприяє миру, але з іншого боку, держави, які розташовані в мирному регіоні, наприклад, Скандинавія, більше схильні розвивати демократичні інститути, ніж держави в більш неспокійних точках планети [5, с. 72]. На думку С. Чана, включення до аналізу демократичного миру показників «позитивного миру», таких як добробут або внутрішня політична стабільність, які входять до The Global Peace Index, може істотним чином змінити рамку його дослідження [5, с. 71].

Згідно з теорією демократичного миру, демократія сприяє миру, але не є єдиним підходом до миру: мир можна встановити різними способами, включаючи імперське правління та ядерне стримування [5, с. 74]. Мирне співіснування демократій щороку посилює достовірність цієї теорії. Український дослідник Д. Коротков стверджує, що відсутність воєн між демократіями – це доказ того, що світ демократій був би світом без воєн [3, с. 91].

Одним з найбільш поширених напрямів дослідження миру в роки «холодної війни» та в постбіполярний період є *неоліберальний інституціоналізм*. На думку неолібералів, основою для більш гуманного миру є ліберальні норми та людські потреби, визнання децентралізації та інституціалізації як вирішальних тенденцій сучасного світу [18, с. 12; 13, с. 167]. Неолібералізм підкреслює важливість міжнародних інституцій, створених державами на основі ліберальних принципів, адже в поведінці учасників міжнародних відносин відбиваються встановлені правила й норми, а інституції сприяють взаємовигідній координації політики між урядами і мирному співіснуванню. Отже, неоліберальні інституціоналісти підкреслюють всепроникне значення міжнародних інституцій без маргіналізації ролі державної влади [13, с. 171]. Неоліберали зацікавлені у створенні універсальних програм, що забезпечують космополітичну відповідь на виклики.

У рамках неоліберального інституціоналізму була розвинута концепція ліберального миру (Liberal Peace Concept), концепція взаємозалежності (Interdependence Theory), теорія економічної взаємозалежності й теорія миру (Economic Interdependence and Peace Theory), міжнародна політична економія (International Political Economy), отримала подальший розвиток теорія демократичного миру (Democratic Peace Theory). Неоліберальний підхід може бути застосований до питань миру, тому що підкреслює роль інституцій в інформаційному впливі та поширенні інформації [14, с. 43].

У вирішенні міжнародних проблем, на думку дослідників Л. Мартін і Р. Когейна, важливими є умови отримання відносної вигоди та роль інституцій у питаннях розподілу цих вигод [14, с. 44]. Вирішення міжнародної кризи передбачає залучення широкого кола акторів, але кінцевий спільний результат має повністю або частково задовольняти всіх, тому функція інституцій зводиться до формування відносин взаємності між сторонами і створення «побудованих фокусних точок» [14, с. 45-46]. Р. Когейн вважає, що відкрите міжнародне економічне середовище, що характеризується можливостями взаємовигідного обміну в рамках впорядкованих правил, є стимулом для мирної поведінки, але не забезпечує таку поведінку [13, с. 171]. Співпраця не є автоматичною, вона вимагає планування та переговорів, оскільки моделі поведінки повинні бути змінені, і це процес що передбачає здійснення впливу. Вплив забезпечується не тільки за допомогою переконання та престижу, але і шляхом використання ресурсів. В умовах складної взаємозалежності це економічні ресурси та військові ресурси, коли конфлікт інтересів є дуже гострим або є загроза застосування сили [13, с. 171].

Таким чином, дві світові війни та «холодна війна» вирішили питання миру на користь *концепції ліберального миру*, який складається з миру переможця на його найпростішому рівні, інституційного миру для забезпечення міжнародного управління та гарантій, конституційного миру для забезпечення демократії та вільної торгівлі та громадянського миру для забезпечення свободи і права в суспільстві [18, с. 7]. А. Багінський справедливо стверджує, що ліберальний мир є виявленням неоліберальних практик, що базуються на домінуванні глобальних фінансів, утілених у транснаціональних інститутах, а також пов'язані з ідеєю індивідуалізму [1, с. 16]. Ліберальний мир передбачає соціальний контракт між представниками влади і громадянами та спирається на збереження соціально-економічного порядку або використання певного типу конституції, або побудову рівного і справедливого суспільства [18, с. 11]. Теоретики миру можуть поширити внутрішній мир

на міжнародне співтовариство. Саме система ООН стає найбільш помітним механізмом втілення концепції ліберального миру.

Невдачу в досягненні миру представники ліберально-ідеалістичної традиції пояснюють провалом діяльності інституцій, що відображається в політиці держав і організацій, які в кращому випадку спільно досягають негативного миру. Негативний мир – позиція консерваторів і реалістів. Для ідеалістів і лібералів позитивний мир є більш правдоподібним через прийняття певних національних і міжнародних практик, спрямованих на гарантування прав і потреб окремих осіб. На думку О. П. Річмонда, ідеалізм також може бути прагматичним і спиратися на відкриття перешкод для миру, а потім на застосування правильних методів, необхідних для подолання цих перешкод [18, с. 11].

Вестфальська міжнародна система є компромісом з цих обох позицій. *Концепція Й. Гальтунга* досить широко використовується саме тому. Вона лежить у ліберальній площині, поєднуючи дослідження миру через дослідження конфліктів, і полягає в тому, що для досягнення миру необхідно здійснити перехід від структури примусу і насилля до культури миру. Й. Гальтунг є прибічником підходу transcend щодо розв'язання конфліктів ненасильницькими засобами, зокрема шляхом розвитку діалогу, що зберігає свою актуальність та значимість як розширений погляд на миротворчу діяльність. Науковця частіше відносять до неоліберальної школи, але в його роботах можна знайти риси критичної теорії міжнародних відносин і позиції, подібні до англійської школи міжнародних відносин.

Механізм розв'язання конфлікту через трансформацію самої суспільної системи – ключова ідея Й. Гальтунга, але доволі часто застосовується його Negative and Positive Peace Theory. Й. Гальтунг виділяє два типи миру – позитивний і негативний. Для дослідника позитивний мир – це «поєднання консенсусних цінностей», відсутність конфліктів взагалі, він є певним ідеалом, до якого варто прагнути [9, с. 17-18], але сьогодні немає жодних підстав говорити про позитивний мир у світі або окремих регіонах. Втім, у постбіполярних міжнародних відносинах існує інший, більш звичний і реалістичний, недосконалий і неповний негативний мир. Негативний мир – це «відсутність організованого колективного насилля» [9, с. 17], він є наслідком обмеження застосування прямого насилля. Підтримання миру можливе в разі позбавлення людства від структурного насилля через розвиток справедливого правосуддя, яке здатне трансформувати конфлікт мирними засобами. Свобода від такого насилля формує курс суспільства, необхідний для посилення миру. Й. Гальтунг пише про дефіцит миру і вводить поняття «Peace Thinking» – миротворче мислення, яке виникне лише за наявності одночасно цінності щодо відсутності насильства та сприйняття присутності насильства [9, с. 19]. Варто погодитися з дослідником, що ідея діалогу та співпраці, трансформації конфлікту і суспільної системи можуть бути в основі майбутнього миру.

Висновки. Розглянувши ідеалізм, ліберальний інтернаціоналізм, ліберальний інституціоналізм, ліберальний пацифізм, ліберальний інтервенціонізм та неолібералізм, можна стверджувати, що незважаючи на свої відмінності, ці підходи мають спільні риси. По-перше, прибічники ліберально-ідеалістичної традиції бачать мир як такий, який існує в рамках інституціалізованих ліберальних економічних норм, політичної та соціальної інституалізації співробітництва, регулювання та управління. По-друге, в основі цих підходів лежить транснаціоналізм і усвідомлення необхідності досягнення універсального ліберального миру не на основі гегемонії, а базуючись на функціональних мережах і організаціях. По-третє, усі згадані вище концепції зображують досяжний загальний мир, отриманий від міжнародних установ та організацій, що представляють універсальні угоди та норми. Загально визнано, що ця форма миру, який називають демократичним або ліберальним миром, ймовірно, «буде зіпсована несправедливістю, тероризмом, сецесіями або партизанською війною, яку здійснюють маргіналізовані актори, які не приймають спільні «правила гри» і універсальні домовленості» [18, с. 14]. З іншого боку, ця форма миру вважається правдоподібною, і мир у цих рамках може бути побудований акторами з необхідними знаннями та ресурсами.

Можна припустити наявність ліберального консенсусу щодо миру, але існує багато технічних, політичних, соціальних, економічних питань, що залишилися «за лаштунками», і сама універсальність миру після «холодної війни» все ще оскаржується з точки зору компонентів та методів, що використовуються для його побудови. Потрібна широка дискусія про мир у науковому просторі, заснована на міждисциплінарному підході. Найбільш перспективними можуть бути наукові розвідки, орієнтовані на контекстне розуміння миру; дослідження, присвячені короткостроковому та довгостроковому миру; спільні проекти, які поєднують ліберально-ідеалістичне бачення миру з аналізом ролі агентів впливу. У питаннях розбудови миру необхідне залучення більшої кількості акторів і синергія дипломатів, політиків, посадовців міжнародних і регіональних організацій, міжнародних агентств і неурядових громадських організацій.

Бібліографічний список:

1. Багінський А. Ліберальний мир» як концепція та практика врегулювання конфлікту. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. Випуск 3 (43) 2019. С.15-19.
2. Кант И. К вечному миру. Москва: «РИПОЛ Классик», 2018. 430 с.
3. Коротков Д.С. Вплив ліберально-ідеалістичного напрямку на традиційну гегемонію реалістів у теорії міжнародних відносин. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2020. Т. 12. № 2. С. 87-93.
4. Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисл : монографія. Київ : НІСД, 2019. 560 с.
5. Chan S. The democratic peace proposition: an agenda for critical analysis. *The Economics of Peace and Security Journal*. 2009. Vol. 4, No. 1. PP. 70-77.
6. Doyle M. W. Democratic Peace. *Security Studies: a reader/ Ed. by C. Hughes and L. W. Meng*. London, New York: Routledge, 2011. PP. 176-183.
7. Doyle M. W. Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs. *Philosophy and Public Affairs*. 1983. Vol. 12. No. 3. PP. 205-235. URL: <http://docshare02.docshare.tips/files/26560/265609373.pdf> (дата звернення: 09.08.2021).
8. Francis D. Rethinking War and Peace. London: Pluto Press, 2004. 177 p.
9. Galtung J. A Synthetic Approach to Peace Thinking. Oslo: International Peace Research Institute, 1967. 238 p. URL: <https://cutt.ly/4QDaNkZ> (дата звернення: 11.08.2021).
10. Gobetti Z. A Revision of the Theory of Democratic Peace PP. 21-56. URL: <https://heiwa.hiroshima-u.ac.jp/Pub/E23/02zenoGobettifinal.pdf> (дата звернення: 05.08.2021).
11. Howard M. The invention of peace and the reinvention of war. London: MacGuru Ltd, 2002. 126 p.
12. International Encyclopedia of Political Science / Badie B., eds. Los Angeles: Sage, 2011. URL: http://www.stefanorecchia.net/1/137/resources/publication_1040_1.pdf (дата звернення: 09.08.2021).
13. Keohane R. Neoliberal Institutionalism. *Security Studies: a reader/ Ed. by C. Hughes and L. W. Meng*. London, New York: Routledge, 2011. PP. 167-175.
14. Keohane R., Martin L. The Promise of Institutional Theory. *International Relations*. Summer 1995. Vol.20. No.1. PP.39-51.
15. Lynch C. Kant, the Republican peace, and Moral Guidance in International Law. *Ethics and International Affairs*. 1994. Vol.8. PP. 39-58. <https://cutt.ly/WQS0DWP> (дата звернення: 06.08.2021).
16. Owen J. M. How Liberalism Produces Democratic Peace. *International Security*. 1994. Vol. 19. No. 2. PP. 87-125.
17. Pugh J. Democratic Peace Theory: A Review and Evaluation/ CEMPROC Occasional Paper Series. April, 2005. 19 p. URL: <https://www.researchgate.net/publication/242284578> (дата звернення: 08.08.2021).
18. Richmond O. P. Peace in international relations / Routledge studies in peace and conflict resolution; series editors T. Woodhouse and O. Ramsbotham. London: Taylor & Francis e-Library, 2008. 218 p.
19. Russett B. Neo-Kantian Perspective. *Security Studies: a reader/ Ed. by C. Hughes and L. W. Meng*. London, New York: Routledge, 2011. PP. 184-189.

References:

1. Bahinskyi A. Liberalnyi myr» yak kontseptsiiia ta praktyka vrehuliuvannia konfliktu. *Visnyk NTUU «KPI». Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo*. Vypusk 3 (43) 2019. S.15-19.
2. Kant Y. K vechnomu myru. Moskva: «RYPOL Klassyk», 2018. 430 s.
3. Korotkov D.S. Vplyv liberalno-idealistychnoho napriamku na tradytsiinu hehemoniiu realistiv u teorii mizhnarodnykh vidnosyn. *Filosofiiia ta politolohiia v konteksti suchasnoi kultury*. 2020. T. 12. № 2. S. 87-93.
4. Parakhonskyi B. O., Yavorska H. M. Ontolohiia viiny i myru: bezpeka, stratehiia, smysl: monohrafiia. Kyiv: NISD, 2019. 560 s.
5. Chan S. The democratic peace proposition: an agenda for critical analysis. *The Economics of Peace and Security Journal*. 2009. Vol. 4, No. 1. PP. 70-77.
6. Doyle M. W. Democratic Peace. *Security Studies: a reader/ Ed. by C. Hughes and L. W. Meng*. London, New York: Routledge, 2011. PP. 176-183.
7. Doyle M. W. Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs. *Philosophy and Public Affairs*. 1983. Vol. 12. No. 3. PP. 205-235. URL: <http://docshare02.docshare.tips/files/26560/265609373.pdf> (Access date: 09.08.2021).
8. Francis D. Rethinking War and Peace. London: Pluto Press, 2004. 177 p.
9. Galtung J. A Synthetic Approach to Peace Thinking. Oslo: International Peace Research Institute, 1967. 238 p. URL: <https://cutt.ly/4QDaNkZ>.
10. Gobetti Z. A Revision of the Theory of Democratic Peace PP. 21-56. URL: <https://heiwa.hiroshima-u.ac.jp/Pub/E23/02zenoGobettifinal.pdf> (Access date: 05.08.2021).
11. Howard M. The invention of peace and the reinvention of war. London: MacGuru Ltd, 2002. 126 p.
12. International Encyclopedia of Political Science / Badie B., eds. Los Angeles: Sage, 2011. URL: http://www.stefanorecchia.net/1/137/resources/publication_1040_1.pdf (Access date: 09.08.2021).
13. Keohane R. Neoliberal Institutionalism. *Security Studies: a reader/ Ed. by C. Hughes and L. W. Meng*. London, New York: Routledge, 2011. PP. 167-175.
14. Keohane R., Martin L. The Promise of Institutional Theory. *International Relations*. Summer 1995. Vol.20. No.1. PP.39-51.

15. Lynch C. Kant, the Republican peace, and Moral Guidance in International Law. *Ethics and International Affairs*. 1994. Vol.8. PP. 39-58. https://cutt.ly/WQS0DWP_ (Access date: 06.08.2021).
16. Owen J. M. How Liberalism Produces Democratic Peace. *International Security*. 1994. Vol. 19. No. 2. PP. 87-125.
17. Pugh J. Democratic Peace Theory: A Review and Evaluation/ CEMPROC Occasional Paper Series. April, 2005. 19 p. URL: <https://www.researchgate.net/publication/242284578> (Access date: 08.08.2021).
18. Richmond O. P. Peace in international relations / Routledge studies in peace and conflict resolution; series editors T. Woodhouse and O. Ramsbotham. London: Taylor & Francis e-Library, 2008. 218 p.
19. Russett B. Neo-Kantian Perspective. *Security Studies: a reader/ Ed. by C. Hughes and L. W. Meng*. London, New York: Routledge, 2011. PP. 184-189.

Panina I. G. Liberal-idealistic Tradition in Peace Studies

The article analyzes the role of the liberal-idealist tradition in the study of peace. The author provides information on the general features of the liberal-idealist vision of peace and the anticipation of the perspective opposition to its development in modern international political science. It is recognized that in the modern conditions of changing the nature of war and moderation and subordination of conflict settlement, it is important to create a theoretical basis for peace building. The article emphasizes that theoretical issues of peace are mostly not the subject of academic interest of Ukrainian researchers and the available scientific research is represented by foreign publications. In view of the potential of the liberal-idealist tradition in building peace, domestic science needs a comprehensive research on theories of peace.

The article focuses the reader's attention on the thesis that idealism laid the foundations for the discussion of peace, vision of peace, understanding of peace. The author reveals the origins of the liberal-idealist vision of peace and characterizes different directions of the liberal-idealist tradition. Particular attention is focused on the discussion of liberal peace and the concept of J. Galtung on positive and negative peace. The thesis that today the theory of democratic peace as a basic vision of peace by neoliberals is the most realistic and achievable version of peace is substantiated.

The article describes in detail idealism, liberal internationalism, liberal institutionalism, liberal pacifism, liberal interventionism, neoliberal institutionalism and compares these approaches. It has been found that these approaches have common features and a common framework for peace research. It is emphasized that these approaches are based on the idea of a universal liberal world not on the basis of hegemony, but on the basis of functional networks and organizations. It is argued that all the above concepts depict an achievable general peace. The article suggests the existence of a liberal consensus on peace, but highlights issues that are still unresolved. According to the author, a broad discussion of peace in the scientific space based on an interdisciplinary approach is needed.

Keywords: *peace, liberal-idealistic tradition, idealism, liberal internationalism, liberal institutionalism, neoliberalism, liberal peace, democratic peace theory.*